

Ontbulling gedenksteen

Dirck
Volkertsz.
Coornhert

28 oktober 2022

DE NIEUWE KERK AMSTERDAM

Wie niet twijfelt, leert niet

Dirck Volkertsz. Coornhert
Uit: *Brief 35* | *Brievenboek*
WERCKEN III (fol. 103c)

ONTWERP GEDENKSTEEN

Gerrit Noordzij †

GRAFISCH BEELDHOUWER

Henk Welling

ORGELSPEL

Bernard Winsemius

ADVIES

Peter Matthias Noordzij

Berry Slok

GRAFISCH ONTWERP

UNA designers

PROGRAMMA

WELKOM

Annabelle Birnie

Directeur De Nieuwe Kerk

SCHRIJVERSSTENEN

Paul Mosterd

Adjunct-directeur De Nieuwe Kerk

COORNHERT 500-JAAR 2022: COORNHERT ALS INSPIRATOR

Wim Cerutti

Voorzitter Coornhert Stichting Haarlem

LOFREDE

Boris Dittrich

Oud-rechter, senator en schrijver

TOESPRAAK

Franc Weerwind

Minister voor Rechtsbescherming

ONTHULLING

Leerlingen van het Haarlemse Coornhert Lyceum
onthullen daarna, met de sprekers, de steen.

SLOTWOORD

Paul Mosterd

Aansluitend nodigen wij u uit voor een drankje.

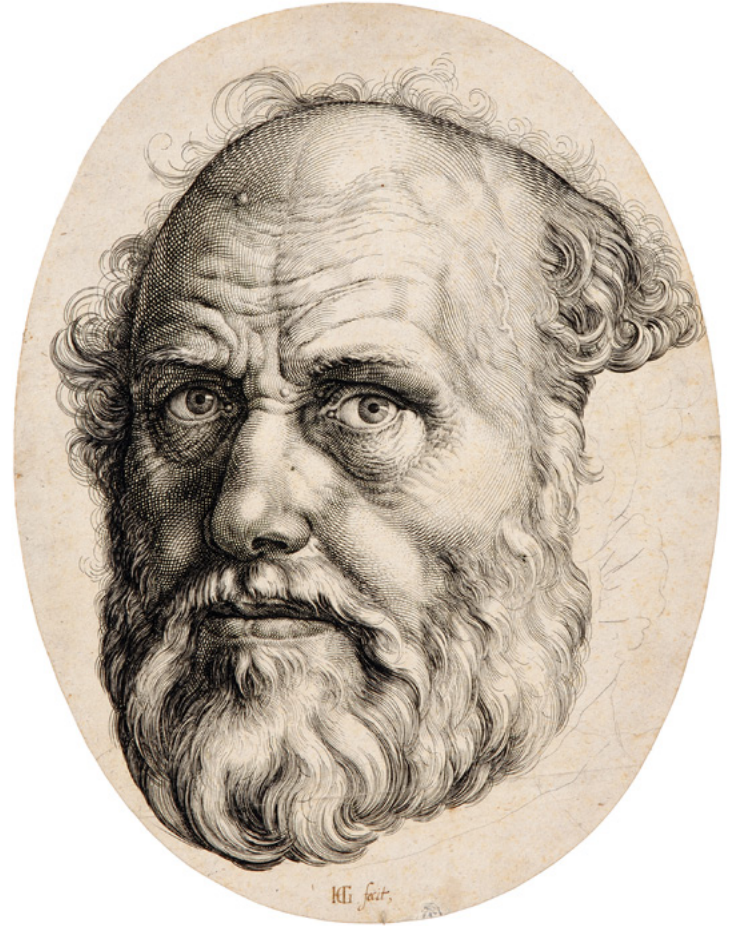

Portret van Coornhart (zelfportret?)
Tekening in een exemplaar
van een van Coornherts boeken

Van de vrijdenkers Erasmus, Coornhart, Descartes en Spinoza is Coornhart ongetwijfeld de minst bekende. Omdat hij uitsluitend in het Nederlands schreef – want hij wilde de gewone mens bereiken – en niet in de taal voor geleerden, het Latijn, werd hij geen onderdeel van bredere debatten in Europa. Hij was erg kritisch zowel over de katholieke kerk als over de gereformeerden. Zo werd hij de held

van niemand en de vijand van velen. Daarnaast was hij soms onverdraagzaam in zijn pleidooien voor verdraagzaamheid. Coornharts geschriften vonden uiteindelijk in breder kring geringe weerklank. Pas vanaf circa 1930 is sprake van een hernieuwde belangstelling. Een tweede impuls kwam in de eenentwintigste eeuw. Vooral de oprichting van de Coornhart-Liga (1971) draagt hiertoe bij. De vereniging voor strafrechthervorming is nooit opgeheven maar is sinds 1999 niet actief. In 2008 werd de Coornhart Stichting opgericht, een vooral wetenschappelijk gerichte organisatie die inmiddels een groot aantal boeken en teksten over en van Coornhart heeft gepubliceerd. In 2017 volgde de Coornhart Stichting Haarlem, die zich vooral ten doel stelt de bevolking van Haarlem en omstreken – Coornhart heeft bijna 40 jaar in Haarlem gewoond en gewerkt – te laten kennismaken met leven, werk en denkbeelden van Coornhart. Deze stichting heeft in 2022 een herdenkingsjaar vol evenementen georganiseerd. Ook in Gouda en Den Haag is aan Coornharts vijfthonderdste geboortjaar aandacht besteed.

Met de onthulling van een Coornhart-gedenksteen in de Nieuwe Kerk in Amsterdam op 28 oktober en een bijeenkomst in de Sint-Janskerk in Gouda op zijn sterfdag 29 oktober, wordt het Coornhart-herdenkingsjaar afgesloten.

Hendrick Goltzius
Portret van Dirck Volkertsz. Coornhart, 1591–92

BIOGRAFIE

Dirck Volckertszoon Coornhert werd in 1522 in Amsterdam geboren. Zijn ouders kwamen uit welvarende families. Na een opleiding als prentmaker en een verblijf van een jaar in Spanje en Portugal, keerde hij in 1539 in Amsterdam terug. Hij trouwde, pas zeventien jaar oud, met een uit Haarlem afkomstige twaalf jaar oudere vrouw van eenvoudige komaf. Zijn ouders waren daar zo op tegen dat hij werd ontferd. Om de kost te verdienen werd hij hofmeester op kasteel Batestein in Vianen, bij Reinout van Brederode.

Jan Harmensz. Muller (naar Cornelis Cornelisz. van Haarlem)
Portret van Dirck Volckertsz. Coornbert, 1613–36

Na enkele jaren verhuisde hij naar Haarlem. Hier ging hij in zijn levensonderhoud voorzien als prentmaker, waarbij hij veel met Maarten van Heemskerck samenwerkte. In 1561 begon hij een drukkerij en uitgeverij. Daarnaast werd hij notaris. Begin 1562 trad Coornhert in dienst van de stad. Hij maakte snel carrière en werd in 1564 stadssecretaris. Na een korte periode als vooraanstaand adviseur en medestander van Willem van Oranje, volgen met enkele onderbrekingen jaren van ballingschap in Duitsland. In 1577 keert hij naar Haarlem terug en gaat hij openbare debatten over godsdienstige kwesties organiseren. Dat wordt hem niet in dank afgenomen en zijn leven wordt hem erg lastig gemaakt. Na een kort verblijf in Delft woont Coornhert de laatste paar jaar van zijn leven in Gouda. Daar overlijdt hij op 29 oktober 1590, 68 jaar oud.

Na enkele jaren verhuisde hij naar Haarlem. Hier ging hij in zijn levensonderhoud voorzien als prentmaker, waarbij hij veel met Maarten van Heemskerck samenwerkte. In 1561 begon hij een drukkerij en uitgeverij. Daarnaast werd hij notaris. Begin 1562 trad Coornhert in dienst van de stad. Hij maakte snel carrière en werd in 1564 stadssecretaris. Na een korte periode als vooraanstaand adviseur en medestander van Willem van Oranje, volgen met enkele onderbrekingen jaren

Hoofdwacht, Grote Markt, Haarlem
In het onderhuis had Coornhert van 1561–1564 een drukkerij.

P. Saenredam
Stadhuis van Haarlem, ca. 1628
Op de benedenverdieping van de aanbouw rechts had Coornhert van 1564–1567 zijn werkvertrek.

COORNHERT EN WILLEM VAN ORANJE

Coornhert en Willem van Oranje ontmoeten elkaar voor het eerst in Haarlem in september 1565. De maanden daarna wordt Coornhert steeds nauwer betrokken bij stedelijke activiteiten tegen het Spaanse bewind en bij landelijke (politieke) kwesties. Hij krijgt intensief contact met de prins en fungeert in de praktijk als liaison met de eigenzinnige Hendrik van Brederode, een van de leiders van de Opstand. Deze zetelt op het iets buiten Haarlem gelegen Huis ter Kleef. Hendrik is trouwens de stiefzoon van Coornherts schoonzus. In 1566 stelt de prins aan Coornhert voor bij hem als adviseur in dienst te treden, maar dat wijst deze af, vermoedelijk omdat Coornhert wel wist dat hij slecht lag bij de gereformeerden en dat dit hem in zijn functioneren zou belemmeren. Willem van Oranje is ongetwijfeld in zijn denken en beleid beïnvloed door Coornherts opvattingen op het gebied van tolerantie en godsdienstvrijheid. De politieke hoogtijdagen van Coornhert zouden echter van korte duur blijken. In 1567 wordt de situatie voor de opstandelingen zo benard dat Oranje, Brederode en Coornhert naar Duitsland uitwijken. Bij zijn terugkeer in 1572 wordt Coornhert op voorspraak van de prins secretaris van de Vrije Staten van Holland, maar om aan een moordaanslag te ontkomen verlaat hij na enkele maanden de Nederlanden en keert pas eind 1576 terug. Met Oranje heeft hij dan vrijwel geen contact meer.

Theodor Matham
 Portret van Dirck Volckertsz. Coornbert in
 allegorische omlijsting, 1647-50

Ghelycheijt bevedicht
 Notarismerk van Coornhert,
 onder een testament uit 1567

COORNHERT EN AMSTERDAM

Dirck Volckertszoon Coornhert werd in 1522 in Amsterdam geboren. Zijn geboortedatum is niet bekend. Dat moet tussen 21 mei en 2 oktober zijn geweest. Dircks vader, Volckert Janszoon, afkomstig uit een oude, welvarende familie, was textielhandelaar. Zijn moeder Truy Clements stamde uit een vermogend Amsterdams geslacht. Dircks oudste broer behoorde rond 1543 tot de vijf rijkste inwoners van Amsterdam. Het gezin woonde in de Warmoesstraat. De grachtengordel was nog niet gegraven en in die tijd was de Warmoesstraat de meest aanzienlijke straat van de stad.

Het is moeilijk te verklaren waarom een getalenteerde jongen zoals hij, uit een zeer goed milieu, niet naar de Latijnse school ging. Misschien had hij zich daartegen verzet, want eigennuttig was hij ook. Hoe dit ook zij, Coornhert kreeg een opleiding als prentmaker. Zijn leermeester was Cornelis Anthonisz, een bekend schilder en graveur van houtsneden en etsen. Na een jaar in het buitenland keerde Dirck in 1539 in Amsterdam terug. Hij werd, pas zeventien jaar oud, verliefd op een Haarlems meisje, twaalf jaar ouder en uit een onbemiddelde familie. Hij trouwde met haar, werd ontferd en vestigde zich in Haarlem, iets later in Vianen en daarna weer in Haarlem, waar hij met onderbrekingen 38 jaar woonde en werkte. In 1990 werd ter gelegenheid van zijn vierhonderdste sterfdag een gedenksteen geplaatst in zijn geboortehuis, Warmoesstraat 111.

Hier is geboren DIRCK VOLCKERTSZ COORNHERT in het jaar 1522

Gevelinscriptie ter herdenking van
Coornherts geboorteplek
Warmoesstraat 111, Amsterdam

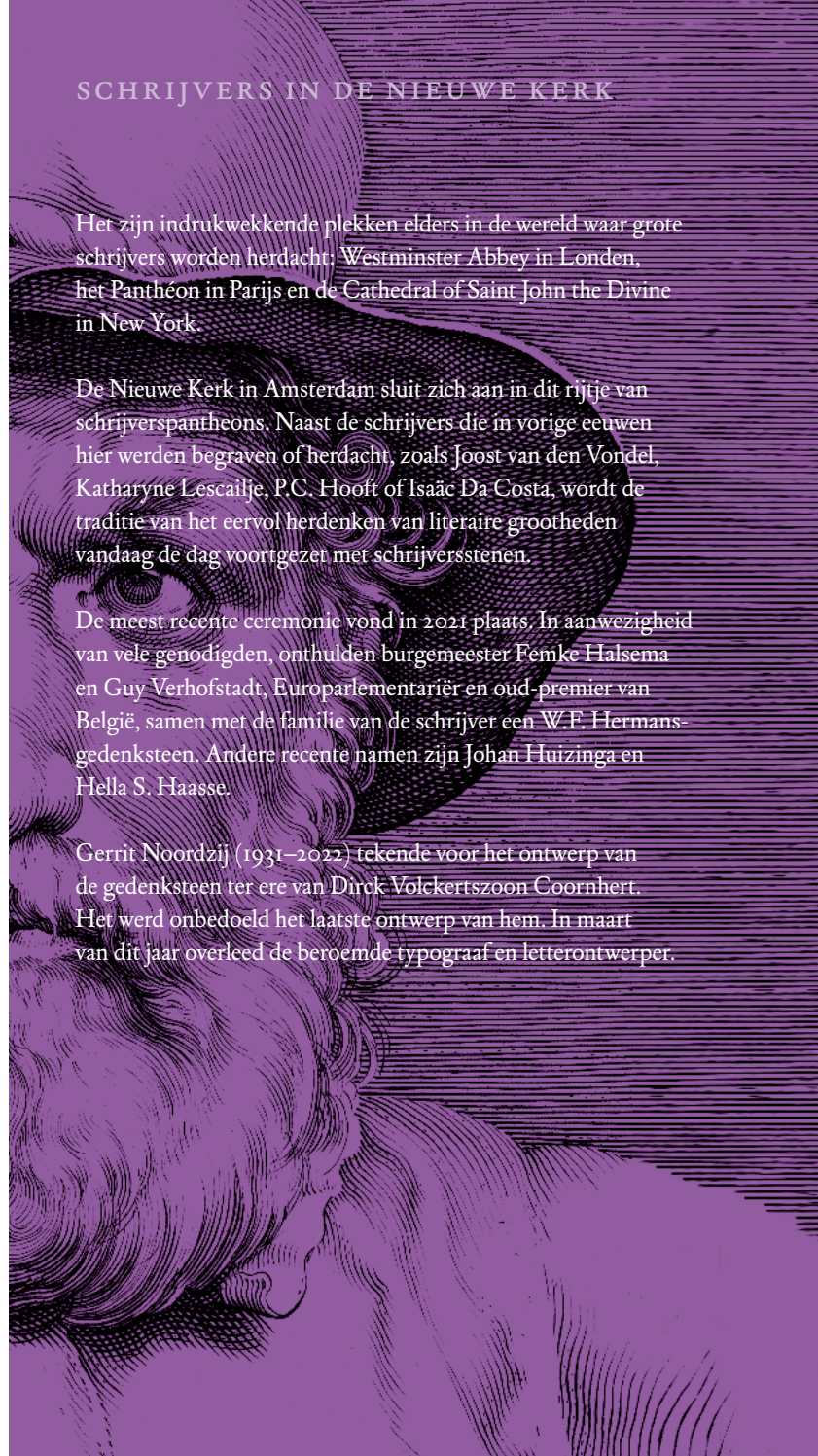
SCHRIJVERS IN DE NIEUWE KERK

Het zijn indrukwekkende plekken elders in de wereld waar grote schrijvers worden herdacht: Westminster Abbey in Londen, het Pantheon in Parijs en de Cathedral of Saint John the Divine in New York.

De Nieuwe Kerk in Amsterdam sluit zich aan in dit rijtje van schrijverspantheons. Naast de schrijvers die in vorige eeuwen hier werden begraven of herdacht, zoals Joost van den Vondel, Katharyne Lescaije, P.C. Hooft of Isaac Da Costa, wordt de traditie van het eervol herdenken van literaire grootheden vandaag de dag voortgezet met schrijversstenen.

De meest recente ceremonie vond in 2021 plaats. In aanwezigheid van vele genodigden, onthulden burgemeester Femke Halsema en Guy Verhofstadt, Europarlementariër en oud-premier van België, samen met de familie van de schrijver een W.F. Hermans-gedenksteen. Andere recente namen zijn Johan Huizinga en Hella S. Haasse.

Gerrit Noordzij (1931–2022) tekende voor het ontwerp van de gedenksteen ter ere van Dirck Volckertszoon Coornhert. Het werd onbedoeld het laatste ontwerp van hem. In maart van dit jaar overleed de beroemde typograaf en letterontwerper.

De Nieuwe Kerk Amst erdam

DE NIEUWE KERK

Dam Amsterdam

+31 (0)20 626 81 68

nieuwekerk.nl

facebook.com/nieuwekerk

FOUNDER

VRIENDENLOTERIJ

- SINDS 1989 -

WIN MEER, BELEEF MEER

MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR

Bij het achterhalen van de rechthebbenden is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Indien toch rechthebbenden menen rechtsgeldige aanspraken te hebben, kunnen zij deze bij De Nieuwe Kerk indienen voor 30 november 2022. Wij zullen de geldigheid van de betreffende aanspraken dan zorgvuldig beoordelen en zo nodig een passende regeling treffen.